

Budapesten van ezernyi egyesület, de egy sincs, aminő van Párisban amatőrök részére, akik hetenként egyszer összegyűlnek, eszméket cserélnek, tapasztalataikról beszámolnak és társaik elé viszik, mintegy a bíróság elé az olyan eseteket, a melyekkel nem tudnak tisztába jönni. Lehet, hogy idővel ilyen egyesület, amely mellel megjegyezve nem tartoznék a

leghaszontalanabbak közé, nálunk is megalakul. Addig is azonban az iparművészeti múzeum kötelességéhez képest, igaz érdeklődéssel s őszinte örömmel ajánlja fel szolgálatait a budapesti amatőröknek, valahányszor azoknak erre szükségük van. Ki fogjuk őket szolgáltni önzetlenül, minden mellétekintet nélkül, legjobb tehetségünk szerint.

ANGOL ZOMÁNCMUNKÁK.

IRTA: GINEVERNÉ GYÓRY ILONA.

ABRADFORDI híres Corn Exchange termében történt, hogy egy előadásom alkalmával azt találtam mondani, hogy ha francia ember vesz zsebórát, a számlap meg a fődél rajzát nézi meg; ha német, a kerekéket meg a rúgókat; ha angol, akkor megemlínti az órát, hogy mennyi lehet benne az arany. Hallgatóságom pedig azt is megmutatta, hogy magára ismert benne, meg azt is, hogy nem haragszik érte (pedig ez a kettő gyakran kizárja egymást) azzal az igazi »yorkshire-i nevetés«-sel, amelyet hírből legalább mindnyájan ismerünk a Dickens nagyerejű, nagyszavú, nagyszívű yorkshire-i molnárja, John Browdie révén.

Nos, az ő meggyőződésük, hogy a jó, becsületes anyag, még pedig jó, becsületes mértékben megadva, kelléke minden jóra való alkotásnak, ez ott lappang az angol iparművészetben is, néha klasszikusan széppé, néha egy kicsit nehézkesé téve a műipari termékeket, aszerint, amint azok faji természetűe kívánja-e a súlyos anyag súlyos mértékét vagy inkább ellentmond annak. Így pl. az impozáns lábasórák (grandfather clock) között alig van, ami ne volna szép, ha angol készítmény, míg a kandallódísznek készült, könnyedséget kívánó órák közt alig van, ami ne volna csunya. Mert amannál a gazdag anyag gazdag mértéke érdem, emennél hiba. Ötvösművészetük

termékeivel is nem egyszer vagyunk így. Vonalbeli szépség alig lehet több valami ebédőasztali tárgyon, mint azokon a talpas és födeles ezüst levesestálakon, melyeket régi vidéki úriházakban még odatesznek elénk a feketére aggult tölgyfaburkolatú ebédő tölgyfaasztalára. De viszont mikor ugyanott egy ecet-, olaj-, bors- és mustártartó a maga négycsúcsos födelű üvegével a négytornyú londoni Tower ábrázolja, igazán azt mondjuk, hogy ha valakinek az asztalán ez a két dolog egymás mellett áll, az vagy amannak a szépsége, vagy ennek az esetlensége iránt vak.

Ékszereikben is a legújabb időig, a mi boldog korunkig, amely az »early Victorian era« borzalmaait elsöpörte és amely az ékszer szépségét immár nem lattal méri, sok volt a szép és jó anyag fölösleges halmozása. Példárá ma egy arisztokrata család gyönyörű gyöngy- és opálékszere, amely egy családi kép tanúsága szerint még csak egy darabot tett ki és a nagyanya mellcsat gyanánt viselte (testvérek közt is elmenne mellvért számba), a következő generáció már megosztotta két nővér között; azok viselték medaillon és hosszú fülbevaló gyanánt. Még ekkor is gazdagabb és csunyább volt mint kellett volna; míg végre ma, mikor négy családtag közt oszlik meg és mindegyiknek van belőle nyaklánc, most a legrészebb, mert most művészet van a

rajzában, művészet, amelyet a gyöngy és kő szolgálnak és nem elnyomnak, mint előbb.

Hogy a gazdag anyag halmozása, kivált az ötvösségben, így megmaradt az angoloknál, annak oka valószínűleg részben az az érdekes műtörténeti tény, hogy bizonyos fokig és bizonyos vonásokban minden nemzet jóformán örökké ott marad, ahová egy-egy lemúlt fénykora terelte az izlését. Francia díszbútor talán sohasem fog teremni *or moulu* és *vernís Martin* nélkül, amelyeket az egyik fénykor teremtett meg.

Anglia műiparának egyik virágzó ideje persze az Erzsébet kora volt és az, akiről egyik történetírója mondja, hogy a káprázatos pompa nagy szereteténél fogva egyetlen nagy díszmenet volt az egész élete, természetesen odaterelte a műipart, hogy az pompát, erős fény- és színhatásokat valósítson meg metszett bányában, ércmunkában, zománcozásban egyaránt. Mintha mindebben ott rejlett volna valami abból az egyéniségből, akinek, mint Erzsébetnek, a tompított, díszkrét, intím szépség nem igen kellett sem az élet eseményeiben, sem a művészet alkotásaiban. Hiszen még annak a sajtószerű ténynek is, hogy míg Erzsébet kortársainak akárhány jól festett arcképe van, neki magának egy sincs, az a magyarázata, hogy mikor az arcképfestő az árnyékfoltokat akarta Erzsébet arcára festeni, keményen tudtára adta, hogy az ő arcán nincs árnyék, az csupa fény! Hanem aztán olyan is minden arcképe, mint egy porcellántányér.

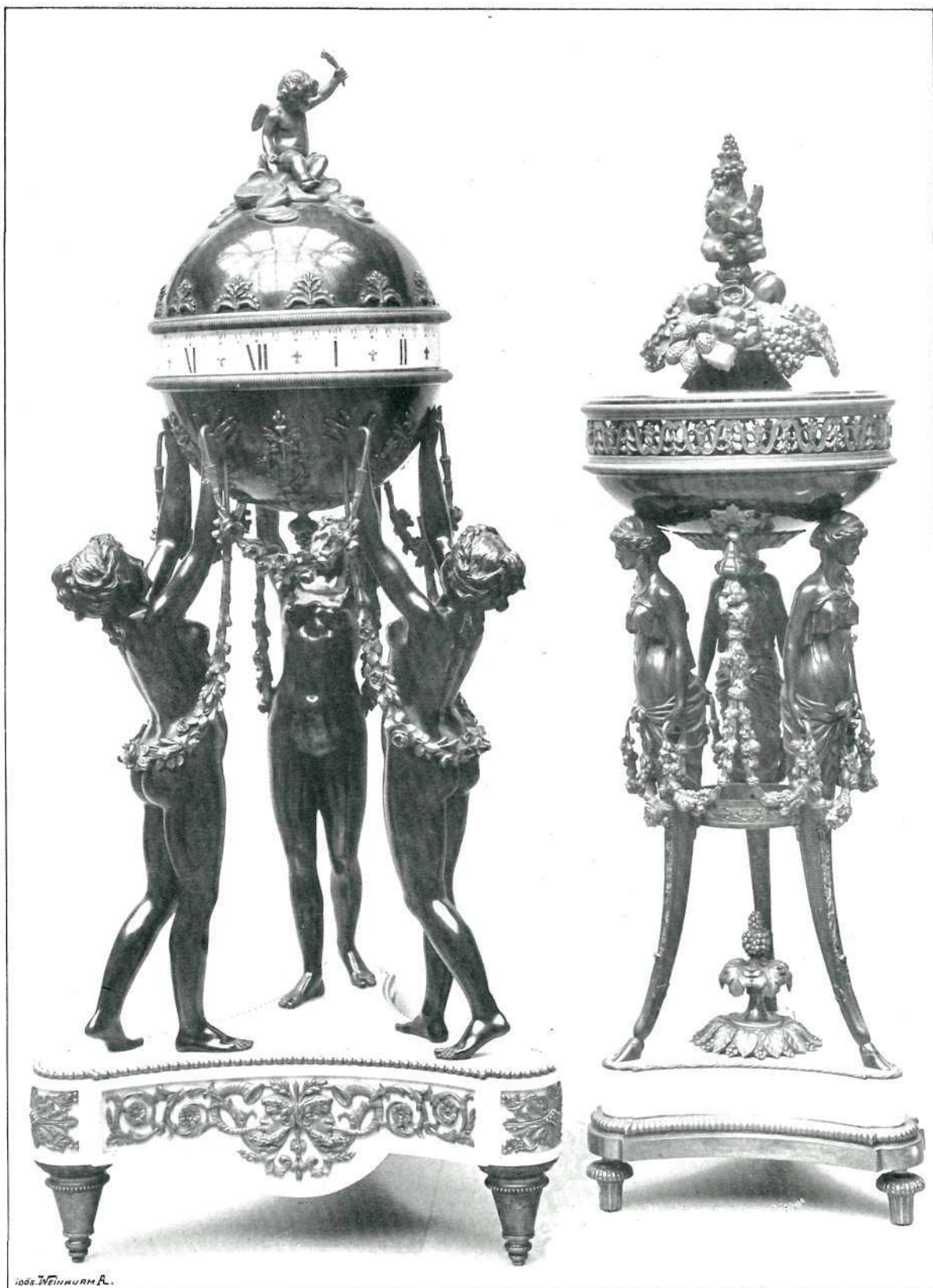
A híres canterbury-i takácsokat (azoknak a munkásságát és mintáit is be kell itt mutatnom egyszer) Erzsébet utasította rendre, hogy nem parasztleány ő, hogy az ő ruháin is csak olyan szegényes gyűszűnyi rózsaminta legyen beszöve, telik öneki nagyobbra is. És így, míg pl. a francia selyemipar mindig meg fog őrizni valamit a graciózus pékiné és *imprimé à chaîne* mintákból, melyeket Marie Antoinette szeretett, az angol selymekben, dekoráló kelmekben ma is gyakori a nehéz, pompás, merev, királyi Tudor-rózsa, Tudor-liliom.

De mivel az ötvösmunka és zománcolás volt az, amely az angol műiparban ezt a jellegét oly soká megőrizte, az teszi oly érdekessé, hogy most, mikor az egész világon az izlésnek olyan megújódást teremtő, zsongító tavaszi szele zúg végig, milyen a hatás az ékszerekre, zománcolásra vonatkozólag.

A leginkább szembeszökő sajátság az, hogy az angol ékszer ma a jellegét illetőleg nagyon új és nagyon régi egyben. Tehnikája olyan, hogy használja a legújabb vívmányokat, de motívumai, sokszor jelentősége az igen régi korból erednek. Antíknak szabad lennie, csak ódivatúnak nem. És ezért kerüli el természetesen az új műipar az ötvösségnek 50—60 évvel ezelőtti korát, amelynek emlékei a régi családi albumokban ijesztgetnek bennünket. Nevezhetném az ötvösség aranykorának, mert az igaz, hogy aranyból egy-egy medaillonra, karperecre sohasem fordítottak rá annyit, mint akkor, de más értelemben ugyancsak nem volt aranykor az az idő, mikor a korallcseresznyékkal díszített, órakerék súlyú medaillonokban kellett egy-egy hajfűrtöt vagy elfakult daguerrotypiát viselni. Nem tudok szabadulni attól, hogy Shelley talán egy olyan medaillon alatt látott görnyedni valakit, mikor híres sorát megírta: Emlékeket viselni mily súlyos!

Újak tehát az angol ékszerek oly értelemben, hogy az ötvösszerszámok nagy tökéletességénél fogva minden nehézséget el tudnak kerülni; az ércanyagból éppen csak annyi marad meg, amennyi egy-egy kő szépségének kiemeléséhez, egy-egy zománcfelület formai tökéletességéhez vagy egy kevés kis vésési díszhez kell. Máskülönben sima arany felületet nem látunk jóformán sehol. A zománc az, ami most uralkodik, még pedig jóformán kivétel nélkül a *translucide* zománc, amely nem fedő, hanem lazur színekben borítja az ércet, úgy hogy ez átcsílog rajta. Nagyon természetes, hogy a szín és fény kombinált hatása, mint mindenben, úgy ebben is nagyon megragadó, de azért például a magyar ékszerekben nagy kár volna, ha a fénytelen erdélyi zománcot a *translucide* kiszorítaná, mert ékkövekkel vegyítve az erdélyi mindig szebb

342.

342. BRONZ-ÓRA ÉS ILLATSZER-FÜSTÖLŐ
ALABASTROM TALAPZATTAL.
XVI. LAJOS KORA.

PENDULE ET BRÛLE-PARFUM EN BRONZE.
EPOQUE LOUIS XVI.

BÁRÓ HERZOG MÓR TULAJDONA.

343.

343. KERESZTELŐ TÁL. ARANYOZOTT EZÜST.
AUGSBURG, XVII. SZÁZAD.

PLAT DE BAPTÊME EN ARGENT DORÉ.
AUGSBOURG, XVIIe SIÈCLE.

GRÓF BATTHYÁNY LAJOSNÉ TULAJDONA.

344.

344. PORCELLÁNCÉSZE ALJJAL.
VENEZIA, XVII. SZÁZAD.

FAYENCE LEVESESTÁL.
HOLICS, XVIII. SZÁZAD.

TASSE EN PORCELAINES DE VENISE XVIIe SIÈCLE, ET SOUPIÈRE EN FAÏENCE DE HOLICS. XVIIIe SIÈCLE.

BAROSS JÁNOSNÉ TULAJDONA.

345.

345. VEREJTÉKES POHÁR (XVIII. SZÁZAD)
ÉS KUPA (XVII. SZÁZAD)
ARANYOZOTT EZÜSTBŐL.
BÁRÓ RADVÁNSZKY GÉZA
TULAJDONA.

GOBELET (TRAVAIL HONGROIS
DU XVIIIe SIÈCLE),
ET HANAP (BRASSÓ XVIIe SIÈCLE)
EN ARGENT DORÉ.

346.

346.
MÉZESKALÁCS-MINTA.
SALAMON ÍTÉLETE.
BÁRÓ NYÁRY ALBERT
TULAJDONA.

MOULE POUR PAIN
D'ÉPICE.

45*

347.

347. ELSLER FANNY PORCELLÁNSZOBROCSKÁJA.
WIEN 1844.
FIGURINE (FANNY ELSLER) EN PORCELAINÉ
DE VIENNE.
KESZLER JÓZSEFNÉ TULAJDONA.

348.

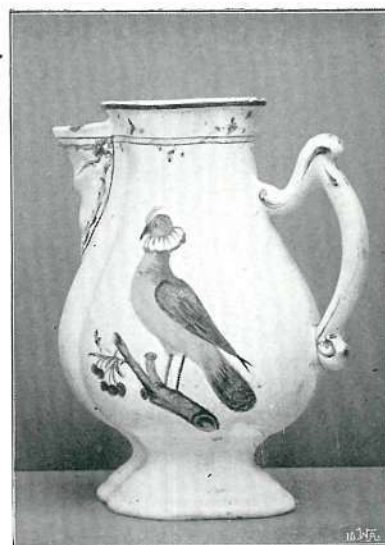
348. MAJOLIKA DÍSZEDÉNY.
XVIII. SZ.
VASE EN FAÏENCE. XVIIIe S.
ÖZV. GRÓF PEJACSEVICH
MÁRKNÉ TULAJDONA.

349.

349. LEVESESTÁL, PORCELLÁN. WIEN 1820—30.
TERRINE EN PORCELAINÉ DE VIENNE.
ÖZV. GRÓF PEJACSEVICH MÁRKNÉ TULAJDONA.

350.

350. FAYENCE KANNA.
TATA, XVIII. SZÁZAD.
POT EN FAÏENCE DE TATA, XVIIIe S.
KISZELY GEIZA TULAJDONA.

351.

351. KÁVÉCSÉSZE ALJAL ÉS KANNA. BÖTTGER-PORCELLÁN.
 MEISSEN, 1710.
 DR. SARBÓ ARTURNÉ TULAJDONA.

MEISSEN, 1709.
 ÖZV. GRÓF SZÉCHENYI IMRÉNÉ TULAJDONA.

CAFETIÈRE ET TASSE EN PÂTE DE BÖTTGER.

352.

352. KORSÓ. CRUCHE EN PORCELAINÉ.
 PORCELLÁN. VIENNE, XVIIIe SIÈCLE.
 WIEN, 1720—30.
 FARAGÓ ÖDÖN TULAJDONA.

353.

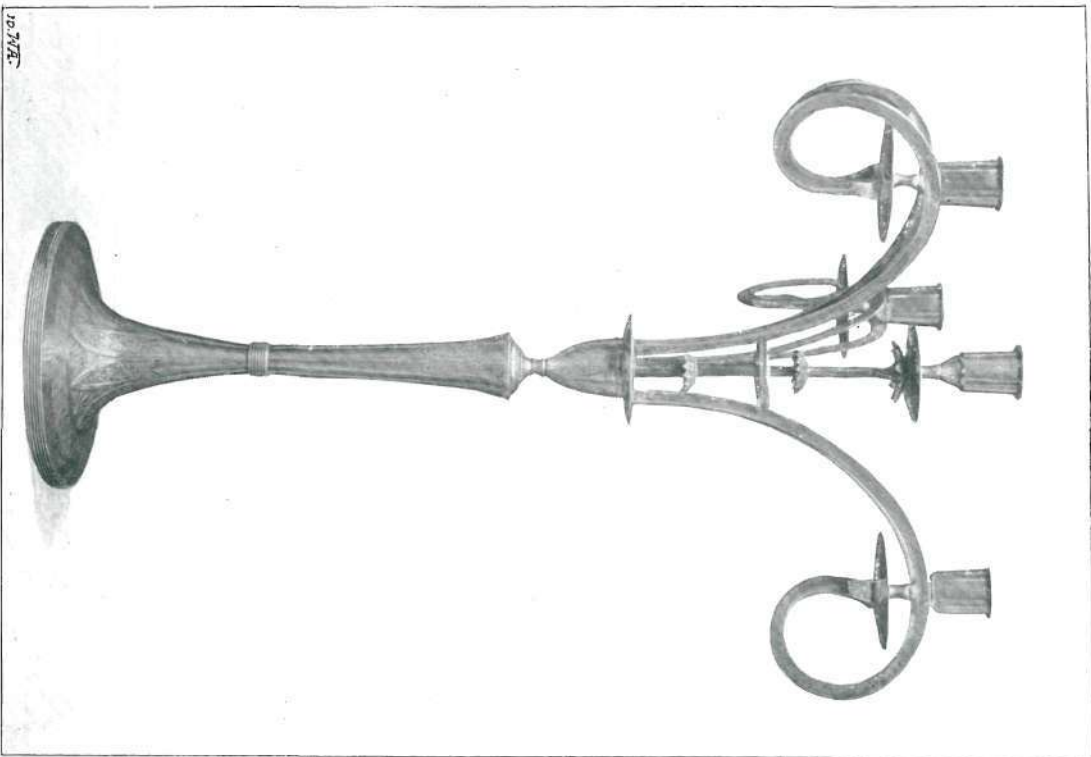

353. TÁLACSKA FEDŐVEL.
 U. N. BÖTTGER-PORCELLÁN.
 MEISSEN, 1710.

TERRINE PÂTE
 DE BÖTTGER.

ÖZV. GRÓF BATTHYÁNY GÉZÁNÉ TULAJDONA.

354.

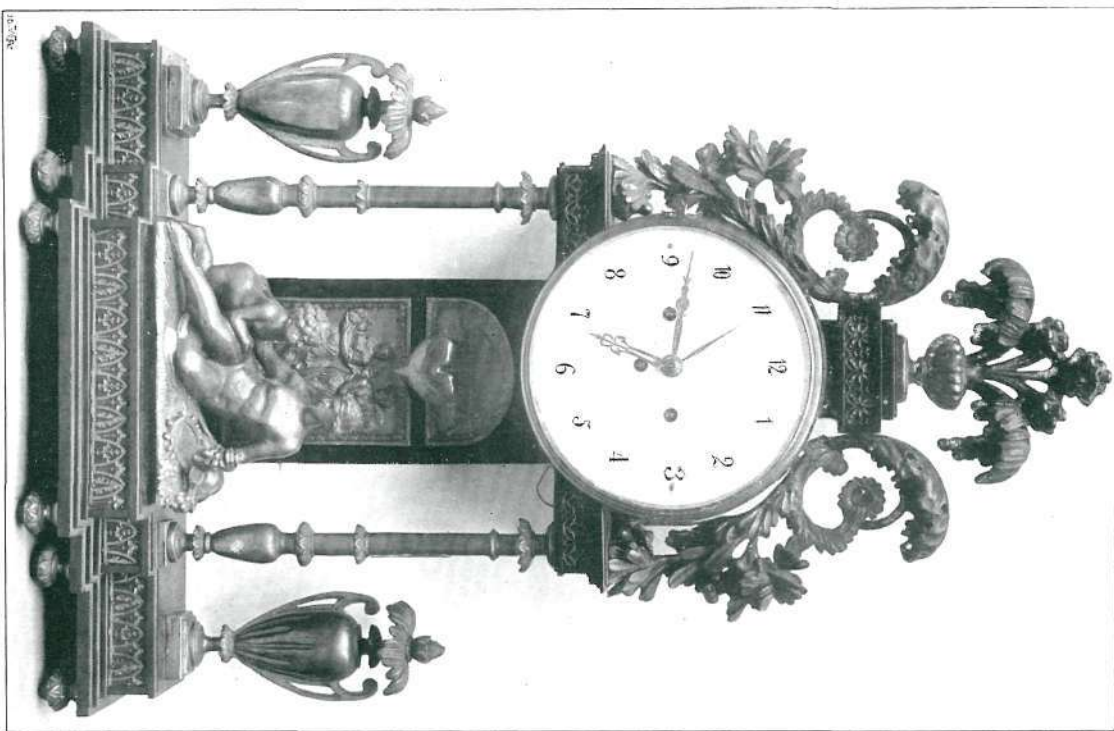

354. EZÜST KAROS GYERTYATARTÓ,
WIEN, 1816.

FLAMBEAU EN ARGENT,
TRAVAIL VIENNOIS DE 1816.

SZALAY IMRE GYŰJTEMÉNYE.

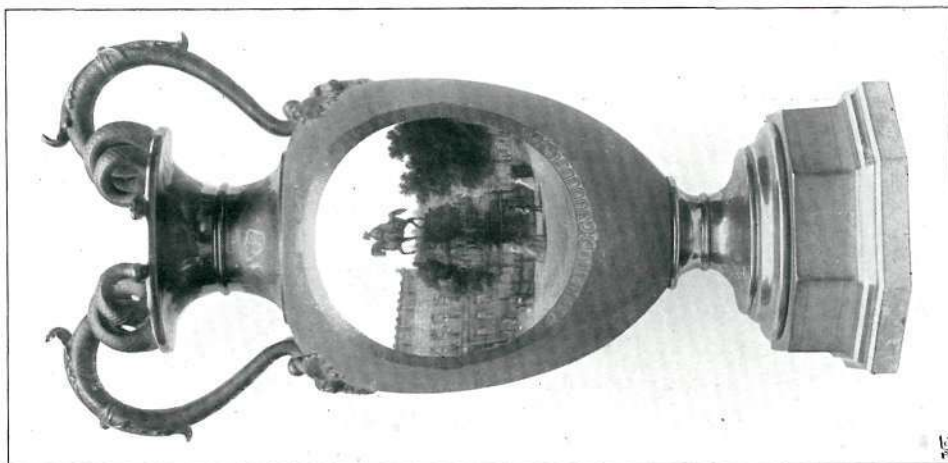
355.

355. ÁLLÓ ÓRA ARANYOZOTT
FABÓL. XVI. LAJOS KORA.

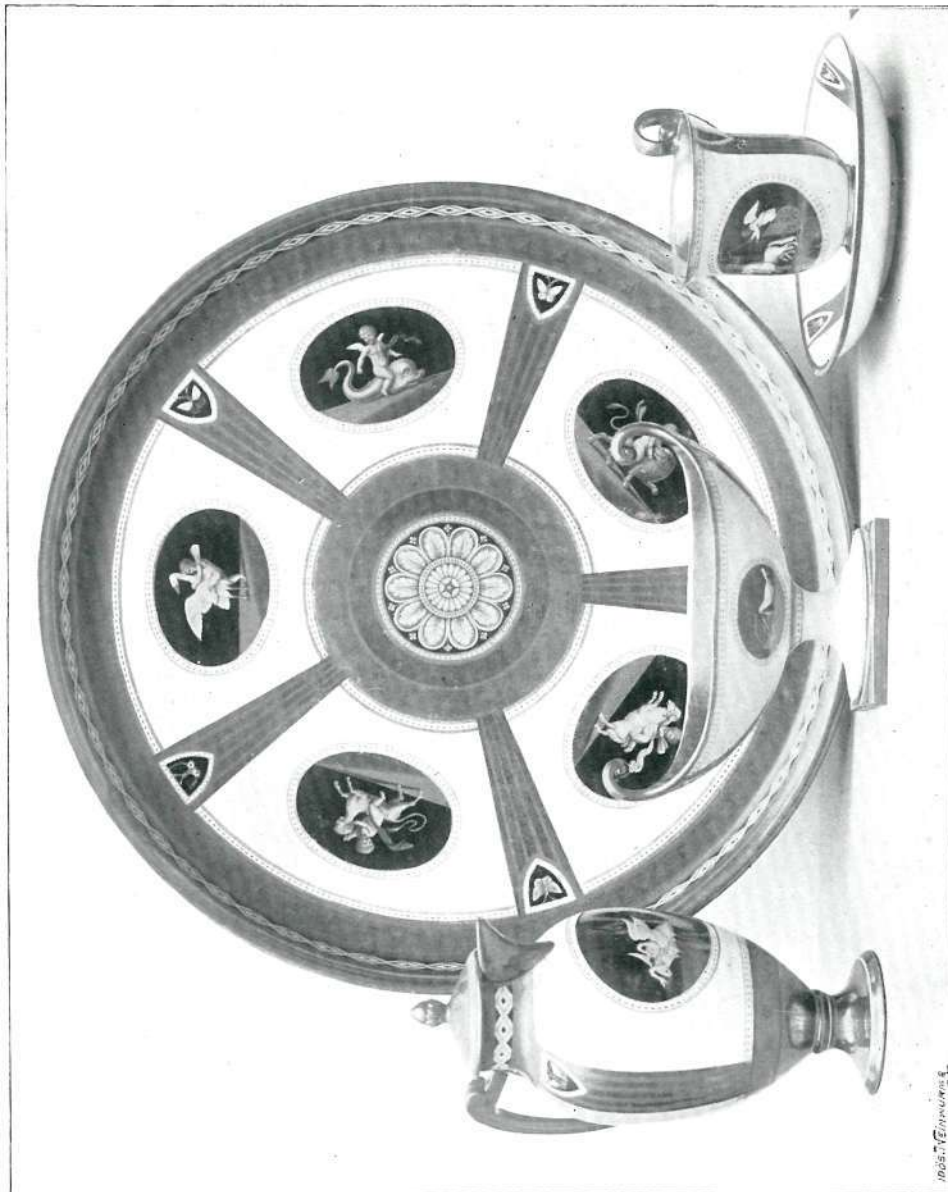
PENDULE EN BOIS SCULPTÉ
ET DORÉ. ÉPOQUE LOUIS XVI.

HAJDUSKA ALBERT TULAJDONA.

356.

356. PORCELLÁN DÍSZEDÉNY.
BERLIN, XIX. SZÁZAD.
VASE EN PORCELAINÉ.
BERLIN, XIXe SIÈCLE.
HATVANY KÁROLY TULAJDONA.

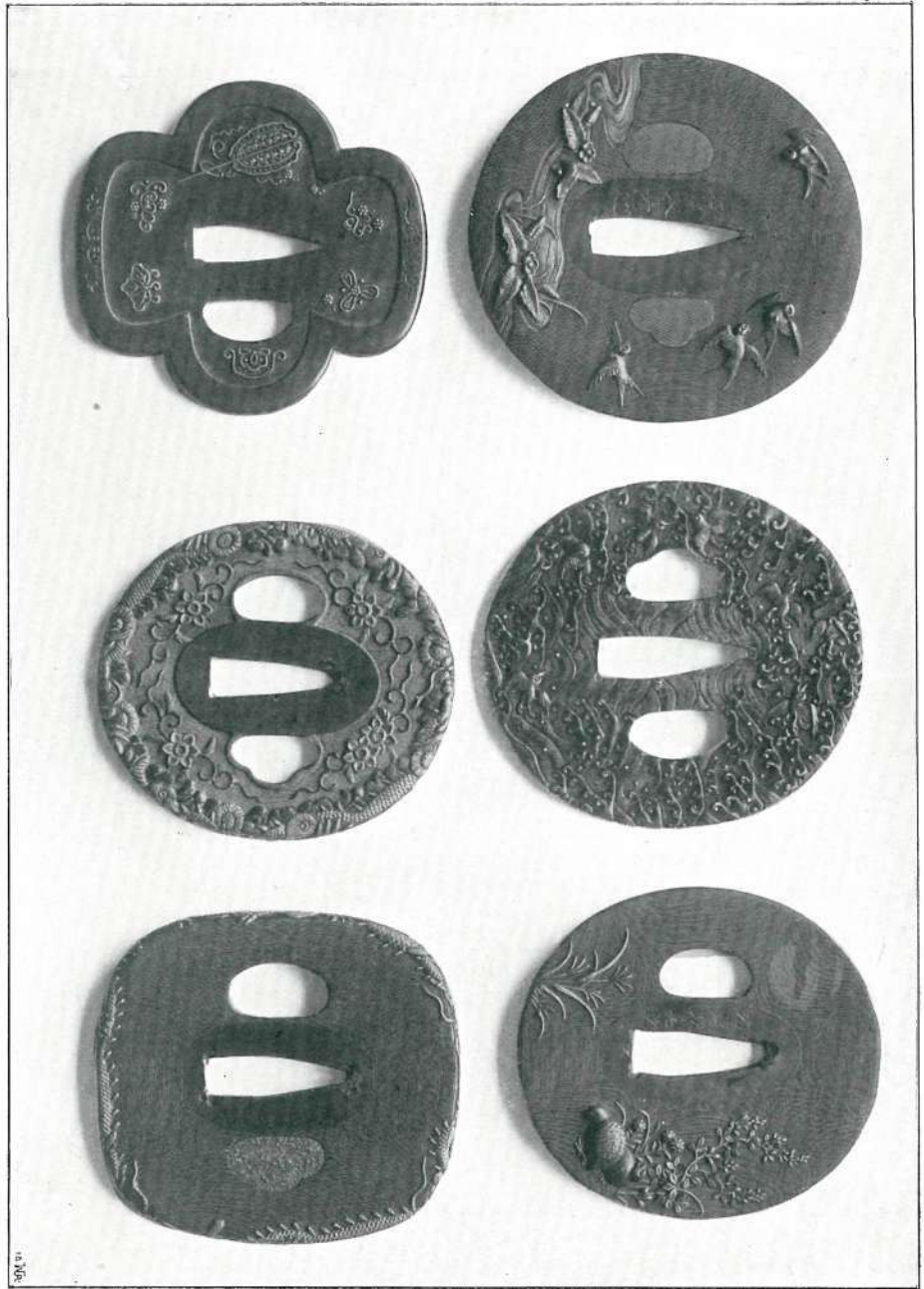

357.

357. PORCELLÁN KÁVÉKÉSZLET.
WIEN, 1811.
KANITZ ARTUR TULAJDONA.

CAFETIÈRE ET TASSE EN PORCELAINÉ.
VIENNE, 1810.

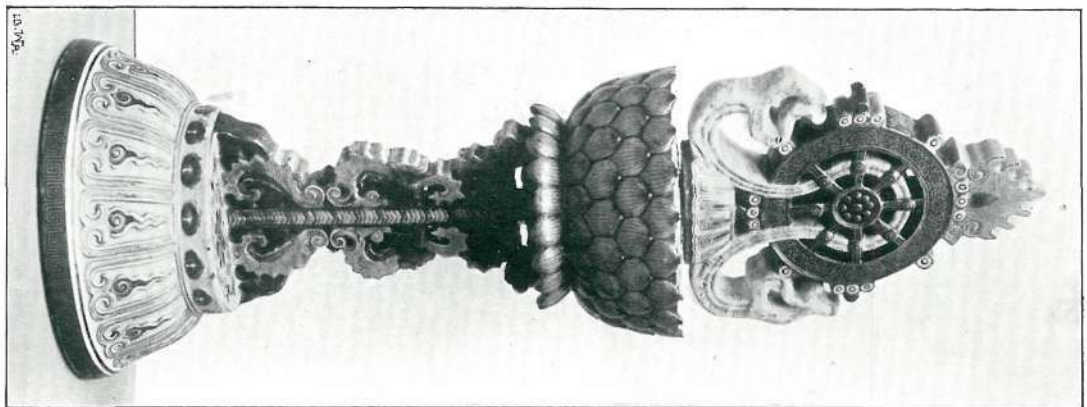
358.

358. KÉZVÉDŐ KARDLEMEZEK
SAKUDOBOL, BRONZBOL, ARANY ÉS EZÜST BERAKÁSSAL.
JAPÁN XVII–XVIII. SZÁZAD.

KESZLER JÓZSEF TULAJDONA.

359.

359. KINAI TEMPLOMDISZ.
PORCELLÁN. XVIII. SZÁZAD.
VASE SACRÉ EN PORCELAINÉ. CHINE.
XVIIIe SIÈCLE.
HOPP FERENC TULAJDONA.

marad. Mi több, kár volna már csak azért is, ha még a mi régi magyar stílusunkban is ez jelennék meg, mert ez az újfajta zománc egy kissé már most is »hic et ubique«, ami nem csoda, mert sokféle alkalmazásban csakugyan gyönyörű. Ha az ékszerek pl. arabeszk-motívumot, reneszánsz-motívumot ábrázolnak, vagy pillangót, szitakötőt, fényestollú madarat, szóval, ahol a fény illik a dologhoz, ott gyönyörű, de pl. sok virágmintájú zománcékszerben éppen a hamvasság a legszebb.

Az ékszereken kívül van azonban egyféle dísz tárgy, amelyen a translucide zománcolással csodaszép hatásokat érnek el. Ezek a vörösrézről való tömör lapok, melyek 6×10 , 10×18 cm nagyságban és ehhez hasonló méretekben készülnek zománcozott tájképpel festve. Alkalmazásuk sokféle, de leginkább díszdobozok, cédrusfából való szivarládák, ékszerekre nyeltek teteje lesz belőle. Mivel a tájképek érdekessége gyakran a világosság forrásának irányának új voltától függ, gondolhatjuk, hogy ezek a tájképek sok alkalmat nyújtanak meglepő új hatásokra, mert a világosság mintegy átdereng a háttérből.

Az egyikén fekete-zöld cípusráfák sorát látjuk erősen szélfujta hajlásban. Az ég vihar-szürke, csak a sarokból csillog elő valami rőt, viharszínű naplemente; ez a csiszolt rézlap színe, amelyet ott csaknem szüntelen víz-zománc borít. A másikon a csodásan kék Loch Lomond tó képét láttam aranyzöld tavaszi fákkal; a hajnali ég rózsaszín báránnyelű felhőkkel van tele. — Ha pedig valami erősebb fényhatást akarnak, pl. holdfényben csillogó vizet, akkor a festék alá azon a ponton egy kevés ezüst jön és ez villog át a kékes-fehér lazurfestéken.

Mindaz azonban a zománcmunkák nagyon új voltához tartozik. El kell tehát mondanom, hogy motívumaik még igen sokszor teljesen régiéek, az ősi kelta időbe visszamenők. Ez különösen azóta tűnik szemembe, mióta a kelta

iparművészeti kiállítást láttam. Nemcsak hogy az ismeretes zsinég- és csomó-minták szerepelnek sokat (pl. egy gyönyörű nyakláncot láttam oxidált ezüsből; mintha csupa sodrott zsinég lett volna és a hat-nyolcszoros ezüsfonalak helyenként gyönyörűen összebogozva a celtic knot szerint), hanem számtalan tárgy teljesen a régi tárgyak utánzata. Pl. a kis bársony- vagy bőr-kézitáskák ezüst vagy arany zárópántjai félhold- vagy szívalakban tökéletes másai a régi kelta öltözéket kiegészítő sporán zárainak. A sporán az a kecskebőrrel készült, hosszú szőrrel díszített erszény, amelyet a skótok viselnek. — Az estélyi köpenyeken és prémgallérokon nagy szerepet játszó zománcos csat, melyből oly rengeteget rendelnek az angol iparművészeknél, híven másolja azokat a csatokat, melyek az Arisaid-nek nevezett régi női kelta öltönyt tartották össze. A díszgombokon a régi, cairgorm nevű kavicsok szerepelnek. — Azok az izekre osztott ezüst-övek, melyekbe szalagot vagy bőrpántot fűznek, a IX. századból való képeken már láthatók a Mattheson felföldi család öltönyén és végre azok a hajdísznak használt csatok, amelyek hátsó lapján erős fogó van a kócsag-csomó vagy paradicsommadártóll számára, amit Londonban annyit látni az operában, tökéletes másolata annak az ércsatnak, mely a régi skót sapkák peremét baloldalt felhajtvá tartotta, míg fogójába a suaicheantast tűzték, vagyis a jelvirágot, amelyből meg lehetett tudni, milyen törzshöz tartozik.

S reánk magyarokra határozottan ez a legérdekesebb vonása az angol iparművészet az ágbeli fejlődésének. Mi lehetne jobb, mint ha a magyar iparművészet is folytatja azt a hatalmas, gyönyörű munkát, melyet a régi nemzeti motívumok felkutatására és felhasználásában már is kifejtett. Hiába, a művészet is olyan, mint a regék Anteusza, annak az ereje sem sarjadhat ki másból mint az anyafölddel való érintkezésből.

